בשלמא אינהו מיפרשי אלא אבהתייהו מנלן כדעולא דאמר עולא כל מקום ששמו ושם אביו בנביאות בידוע שהוא נביא בן נביא שמו ולא שם אביו בידוע שהוא נביא ולא בן נביא שמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא (א) מאותה העיר שמו ולא שם עירו בידוע שהוא מירושלים במתניתא תנא כל שמעשיו (ב) ומעשה אבותיו סתומין ופרט לך הכתוב באחד מהן לשבח כגון 1דבר ה' אשר היה אל צפניה בן כושי בן גדליה בידוע שהוא צדיק בן צדיק וכל שפרט לך הכתוב באחד מהן לגנאי כגון 2ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע בידוע שהוא רשע בן רשע אמר רב נחמן מלאכי זה מרדכי ולמה נקרא שמו מלאכי שהיה משנה למלך מיתיבי ברוך בן נריה ושריה בן [א] מעשיה ודניאל ומרדכי בלשן וחגי זכריה ומלאכי כולן נתנבאו בשנת שתים לדריוש תיובתא תניא אמר רבי יהושע בן קרחה מלאכי זה עזרא וחכ"א מלאכי שמו אמר רב נחמן מסתברא כמאן דאמר מלאכי זה עזרא דכתיב בנביאות מלאכי 3בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלם כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר ומאן אפריש נשים נכריות עזרא דכתיב 4ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות תנו רבנן ארבע נשים יפיפיות היו בעולם שרה (ואביגיל רחב) ואסתר ולמאן דאמר אסתר ירקרוקת היתה מפיק אסתר ומעייל ושתי תנו רבנן רחב בשמה זינתה יעל בקולה אביגיל בזכירתה מיכל בת שאול בראייתה אמר רבי יצחק כל האומר רחב רחב מיד ניקרי א"ל רב נחמן אנא אמינא רחב רחב ולא איכפת לי אמר ליה כי קאמינא ביודעה ובמכירה 5ומרדכי ידע את כל אשר נעשה מאי אמר רב אמר גבה (ג) המן מאחשורוש ושמואל אמר גבר מלכא עילאה ממלכא תתאה 6ותתחלחל המלכה מאי ותתחלחל אמר רב שפירסה נדה ור' ירמיה אמר שהוצרכה לנקביה 7ותקרא אסתר להתך אמר רב התך זה דניאל ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו ושמואל אמר שכל דברי מלכות נחתכין על פיו לדעת מה זה ועל מה זה אמר רבי יצחק שלחה לו שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב בהן 8מזה ומזה הם כתובים 9ויגידו למרדכי את דברי אסתר ואילו איהו לא אזל לגביה מכאן שאין משיבין על הקלקלה 10לך כנוס את כל היהודים וגו' עד אשר לא כדת אמר רבי אבא שלא כדת (ד) היה שבכל יום ויום עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון וכאשר אבדתי אבדתי כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך 11ויעבור מרדכי אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית ושמואל אמר דעבר ערקומא דמיא 12ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות בגדי מלכות מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא מלמד שלבשתה רוח הקדש כתיב הכא ותלבש וכתיב התם 13ורוח לבשה את עמשי ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן ואלו הן דוד ודניאל דוד דברכיה ארונה דכתיב 14ויאמר ארונה אל המלך (ה) וגו' דניאל דברכיה דריוש דכתיב 15אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישיזבינך ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה 16הנה הוא לך כסות עינים ונתקיים בזרעה 17ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם שופת קדרה ואח"כ נותן לתוכה מים אבל הקב"ה נותן מים ואחר כך שופת הקדרה לקיים מה שנאמר 18לקול תתו המון מים בשמים ואמר ר"א אמר רבי חנינא כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר 19ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי ואמר ר"א אמר רבי חנינא צדיק אבד לדורו אבד משל לאדם שאבדה לו מרגלית כל מקום שהיא מרגלית שמה לא אבדה אלא לבעלה 20וכל זה איננו שוה לי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא בשעה שראה המן את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה אינו שוה לי (ו) כדרב חסדא דאמר רב חסדא זה בא בפרוזבולי וזה בא בפרוזבוטי

בשלמא. (ו) ירמיה וחנמאל דכתיב ויבא אלי חנמאל בן דודי כדבר ה' (ירמיה לב) ברוך ושריה מצינו שהיו תלמידי ירמיה ברוך דכתיב מפיו יקרא אלי את הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו (ירמיה לו) ושריה בתוך(ז) ספר ירמיה (נא) הדבר אשר צוה ירמיה את שריה בן מחסיה וגו' ומצינו בתלמידי נביאים שהיו נביאים נחה רוח אליהו על אלישע ויהושע תלמיד משה ולקמן תניא בברייתא ברוך בן נריה ושריה בן מחסיה ודניאל ומרדכי וחגי זכריה ומלאכי כולן נתנבאו בשנת שתים לדריוש: **ישמעאל בן נתניה.** הוא שהרג את גדליהו בן אחיקם הצדיק: **בשנת שתים לדריוש.** האחרון נתנבאו לבני הגולה שיחזרו לבית המקדש שנתבטלה המלאכה זה שמונה עשרה שנה על ידי שמרונים משהתחילו בה בימי כורש: **בגדה יהודה.** סיפיה דקרא ובעל בת אל נכר: **בשמה זינתה.** המזכיר את שמה נגרר אחר תאות זנות: **נקרי.** רואה קרי: ה"ג **מאי אמר.** כשצעק צעקה גדולה ומרה מה היה אומר בצעקתו: **רב אמר.** כך היה צועק: **גבה המן מאחשורוש.** שמלאו לבו לדבר מה שלא עלה על לב אחשורוש: **גבר מלכא עילאה.** כינוי הוא להיפוך בלשון נקיה: **ותתחלחל.** נתמסמס חלל גופה: **שחתכוהו מגדולתו.** בימי אחשורוש שהרי בלשצר השליטו תלתא במלכותו(ח) וכן דריוש המדי שנאמר ועלא מנהון סרכין תלתא די דניאל חד מנהון (דניאל ו) וכן כורש שנאמר ודניאל הצלח במלכות דריוש ובמלכות כורש פרסאה (שם) וכשמלך אחשורוש חתכו מגדולתו: **ואילו איהו.** דניאל לא אזיל להשיב שליחותו: **על הקלקלה.** שהיתה אסתר מונעת לבא אל המלך לפיכך לא השיב התך את שליחותו ואסתר שלחה דבריה ע"י אחרים: **עד עכשיו.** נבעלתי באונס: **ועכשיו.** מכאן ואילך מדעתי: **אבדתי ממך.** ואסורה אני לך. דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה וברצון אסורה לבעלה: **יו"ט ראשון של פסח.** שהרי בי"ג בניסן נכתבו האגרות וניתן הדת בשושן וי"ד וחמשה עשר וששה עשר התענו ובששה עשר (ט) נתלה המן בערב: **דעבר ערקומא דמיא.** לאסוף היהודים שבעבר השני: **שופת את הקדרה.** מושיבה על הכירה היא קרויה שפיתה: **וזה בא בפרוזבולי.** מרדכי בא אליו בטענת עושר המן בא בטענת עוני שמכר המן את עצמו למרדכי קודם לכן ימים רבים בככרי לחם: **בולי.** לשון עושר כדאמרינן (גיטין דף לז.) ושברתי את גאון עוזכם(י) אלו בולאות שביהודה:

בוטי

ארבע נשים יפיפיות היו בעולם. קשה אמאי לא חשיב חוה דהא אמרינן בפ' חזקת הבתים (ב"ב דף נח.) שרה לפני חוה כקוף בפני אדם ויש לומר דלא חשיב אלא אותן הנולדות מאשה: **בשם** שאבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך. וא"ת אמאי לא היה מגרשה ותהא מותרת להחזירה וי"ל לפי שכל מעשה הגט הוא ע"פ עדים והיה ירא פן יתפרסם הדבר למלכות(ו): **ביום** השלישי. בזכות תורה נביאים וכתובים א"נ כהנים לוים וישראלים אי נמי משה ואהרן ומרים אי נמי שלישי דמתן תורה:

זה

מסורת הש"ס

א) [בס"י ליתא אמר רב מלאכי וכו'], ב) [גי' ע"י אמר רב נחמן בר יצחק], ג) [נ"ל רחב ואביגיל], ד) [לעיל יג.], ה) תענית ה:, ו) נדה עא. סוטה כ:, ז) ב"ב ד., ח) ע"ז יג:, ט) [עי' פרש"י לקמן כח: ד"ה עורקמא], י) [לעיל יד:], כ) ברכות ז., ל) לקמן כח. ב"ק צג. ע"ש, מ) אבות פ"ו מ"ו [נדה יט: חולין קד:], נ) [בסוף. רש"ש], ס) [דניאל ה], ע) נתלה המן בערב ר"ל בערב אחר יום ששה עשר וע"ל טז. ברש"י ד"ה הלכות קמילה וד"ה לתמניתו, פ) [ויקרא כו], צ) [ועי' תוס' סנהדרין עד: ד"ה וכו'],

◆

גליון הש"ס

גמ' ששמו ושם אביו. עי' ב"ב דף טו ע"ב תוס' ד"ה בלעם ובמהרש"א [illegible] בח"א שם: שם כל האומר רחב. עיין סנהדרין מה ע"א תד"ה אלא: שם ואילו איהו לא אזיל לגביה. עי' ב"ב דף ד ע"א תוס' ד"ה שלא:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' בידוע שהוא נביא מאותה העיר: **(ב)** שם כל שמעשיו סתומין ומעשה אבותיו וכו' בן צדיק וכל שמעשיו ומעשה אבותיו סתומין ופרט לך הכתוב: **(ג)** שם גבה לבו של המן מאחשורוש: **(ד)** שם אמר ר' אבא שלא כדת כל יום ויום שבכל יום ויום באונס ועכשיו ברצון כצ"ל: **(ה)** שם ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך וגו': **(ו)** שם כל זה איננו שוה לי וכו' משום דרואה מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שוה לי אלא כדרב חסדא דאמר: **(ז)** רש"י ד"ה בשלמא איהו ירמיה וחנמאל ברוך ושריה מיפרשי בנבואה חנמאל דכתיב ויבא אלי:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' מעשיה. נ"ל מחסיה:

◆

מוסף רש"י

אסתר ירקרוקת היתה. כהדסה זו (לעיל יג.). **עורקמא דמיא.** שלולית של מים מכונסים (לקמן כח.).

◆

רבינו חננאל

כל ששמו ושם אביו בנבואה, בידוע שהוא נביא בן נביא. וכן כל ששמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא [נביא מאותה העיר, שמו ולא שם עירו בידוע שהוא] מירושלים. וכן כל שמעשיו ומעשה אבותיו סתומין ופרט הכתוב באחד מהן, אם לשבח כולן צדיקים ואם לגנאי כולן רשעים. אמר רב מלאכי זה מרדכי. ר' יהושע בן קרחה אומר מלאכי זה עזרא. ומסתברא כמאן דאמר מלאכי זה עזרא. ויגידו למרדכי, ואילו איהו לא אזל, מיכן שאין משיבין על הקלקלה. [ויעבור מרדכי אמר רב וכו'] ושמואל אמר דעבר עורקמא דמיא. כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. צדיק אבד לדורו אבד, משל כו'. בולי

תורה אור השלם

1. דבר ה' אשר היה אל צפניה בן כושי בן גדליה בן אמריה בן חזקיה בימי יאשיהו בן אמון מלך יהודה: צפניה א א
2. ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה ורבי המלך ועשרה אנשים אתו אל גדליהו בן אחיקם המצפתה ויאכלו שם לחם יחדו במצפה: ירמיהו מא א
3. בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלם כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר: מלאכי ב יא
4. ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונשב נשים נכריות מעמי הארץ ועתה יש מקוה לישראל על זאת: עזרא י ב
5. ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדלה ומרה: אסתר ד א
6. ותבואנה נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל: אסתר ד ד
7. ותקרא אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפניה ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה: אסתר ד ה
8. ויפן וירד משה מן ההר ושני לחת העדת בידו לחת כתבים משני עבריהם מזה ומזה הם כתבים: שמות לב טו
9. ויגידו למרדכי את דברי אסתר: אסתר ד יב
10. לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונערתי אצום כן ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי: אסתר ד טז
11. ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר צותה עליו אסתר: אסתר ד יז
12. ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות ותעמד בחצר בית המלך הפנימית נכח בית המלך והמלך יושב על כסא מלכותו בבית המלכות נכח פתח הבית: אסתר ה א
13. ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים לך דויד ועמך בן ישי שלום שלום לך ושלום לעזרך כי עזרך אלהיך ויקבלם דויד ויתנם בראשי הגדוד: דברי הימים א יב יט
14. הכל נתן ארונה המלך למלך ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך: שמואל ב כד כג
15. באדין מלכא אמר והיתיו לדניאל ורמו לגבא די אריותא ענה מלכא ואמר לדניאל אלהך די אנת פלח לה בתדירא הוא ישיזבנך: דניאל ו יז
16. ולשרה אמר הנה נתתי אלף כסף לאחיך הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך ואת כל ונכחת: בראשית כ טז
17. ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראת ויקרא את עשו בנו הגדל ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני: בראשית כז א
18. לקול תתו המון מים בשמים ויעלה נשאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה ויוצא רוח מאצרתיו: ירמיהו י יג
19. ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי: אסתר ב כב
20. וכל זה איננו שוה לי בכל עת אשר אני ראה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך: אסתר ה יג